

HERKÜL MİLLAS

21.7.2015

ZAMAN GAZETESİ

Orient Doğu demek ve Orientalizmin ne olduğunu biliriz. Çünkü Batı'nın kusurudur. Fransa, İngiltere, Hollanda, Almanya gibi toplumların bir "Doğu" algısı demektir. Özellikle 18. ve 19. yüzyılda sömürgecilik ve emperyalizm hareketleri çerçevesinde Doğu konusunda geliştirilen kalıpyargılara ve önyargılara orientalizm de denmiştir. Bu Doğu neresidir tam bilemiyoruz, Uzakdoğu'dan, Ortadoğu'ya ve Balkanlar'a da uzanabilir. Bu Doğu'ya yakıştırılan ya hayal mahsulü romantik bir âlemdir, gizemli haremler, büyülü baş döndürücü geceler; veya kusurlu toplumlardır, geri kalmış ve tembел insanlar. Bazen masum yakıştırmalar gibi görünür orientalizm, ama dikkatle incelenirse, bu algıda milliyetçiliğın, ırkçılığın, ötekileştirmenin özünü de bulabiliriz.

Kuşkusuz zararlı bir algıdır. Ama yalnız aşağılanana ve hakaret edilene kötülük edilmiyor. Orientalizm, bu yanlış algıya sahip Batılı insana da zarar veriyor. En başta bir yalana inanmış olduğu için. Hatalı değerlendirmelerin kaçınılmaz olarak hatalı kararlara da neden olacağı için.

Her hatalı karar da kendimize zarardır. Batı bu yanlışlarının bedelini bir biçimde ödemiş ve ödemekte. En azından dost edinebileceği halkları kendinden uzaklaştırmış, hatta düşmana da dönüştürmüştür. Yani yanlış değerlendirmelerin sahibi de zarardadır, hatta en başta o.

Occident Batı demek ama Oksidentalizmi pek bilmeyiz, bilmek de istemeyiz. Çünkü o bizim kusurumuzdur: Kendini orientalizmin kurbanı gören Doğulu'nun Batı ile ilgili algısıdır. Bu Doğulu'nun Batı konusunda kendine özgü kalıpyargıları ve önyargıları vardır. Tabii bu yargılarını “bilgi” olarak bilir. Aynen Batılı önyargılı kişi gibi. Bu önyargılar “ötekine” karşı kötü davranmasına neden olur; ama en büyük zarar kendinedir; hatalı algılara ve inançlara sahip olan kimselerdir.

Yunanistan'da oksidentalizm örneği

Bir örnek yukarıdaki genellemeleri daha anlamlı kılabilir. Yunanistan'daki ekonomik krizin temelinde bir kimlik sorunu da yatıyor. Yunan halkı – herkes değil, önemli bir kesiminden söz ediyorum – kendini Batılı insanın “karşısında” görüyor. Bir yanda “Avrupalıyız” diyor ama Paris'e giderken de “Avrupa'ya gidiyorum” diyebiliyor. (Oysa bir İtalyan Paris'e giderken Avrupa'ya gidiyorum demez.) Batı karşıtlığının tarihsel ve kültürel nedenleri var. Katolik ve Protestan mezhebi ile Ortodoks Hıristiyanlarının yüz yıllar süren çatışması bir miras gibi izler bırakmıştır. Önemli ve etkili bir geçmişi olan Yunan solu, on yıllardır Amerika dahil, Batı'yı ülkenin temel düşmanı olarak göstermiştir; kapitalist ve emperyalist diyerek. Yunan sağı on yıllardır her yanda komplolar ve düşman görmüş, Batı'yı özellikle dini ve milli açıdan ötekileştirmiştir.

Ülkenin geri kalmışlığını günah keçisi yaratmakla açıklamak yaygın bir pratiktir: kabahat “ötekilerdedir”, topraklarımızda ve zenginliklerimizde gözü olanlar, bizi sömürmüş olanlar, düşmanımızın dostu olanlar, gerektiğine yardım etmemiş olanlar, vb. komplo teorileri geliştirilmiştir. Gelişmiş Batı karşısında ezilmişlik duygusu da bu karşıtlığı körüklemiştir. Geri kalmışlık (hayali) şanlı milli bir geçmişle de kıyaslanınca daha rahatsız edici olmakta. Kabahati “ötekinde” bulmak çok rahatlayıcı bir çıkış yoludur.

Ve böylece oksidentalizmin yaygınlaşmasını görüyoruz. Toplum içinde Batı konusunda bazı kalıpyargılar ve önyargılar artık egemen olmakta: Batılılar bizi hor görüyor, kendi çıkarlarını gözetirken acımasız oluyorlar, tefeci gibi bizi sömürüyorlar, iç işlerimize karışıyor ve bizi rencide ediyorlar, özgürlüğümüze, bağımsızlığımıza saygısız davranıyorlar. Batı algısı kişisel karakter önyargılarına kadar uzanıyor: Batılı insan “soğuktur”, çıkarıcıdır, kalpsizdir, insan ilişkileri sorunludur, fazla bireycidir, hatta ahlak konusunda sorunludur, kadınları “bizim kadınlar gibi”

değildir, bize karşı önyargılıdır. Bizim soyluluğumuz yok onlarda!

Önyargılar doğruları görmeye engel oluyor

Yunanistan'da ekonomik kriz yaşanınca oksidentalizm tavan yaptı. Krizi doğuran Batı'dır algısı toplum içinde yaygınlaştı. Ve "kendine zarar" dediğim durum doğdu: Önyargı "ötekileştirene" değil, Yunan toplumuna zarar vermeye başladı. Günah keçisi var oldukça krizin gerçek nedeni ve sorumlusu da görünmez oldu. Yunan kamuoyu çözümü sorumlu saydığı Batı'dan beklemeye başladı. Ama en kötüsü, bu biçimde "ötekileştirilen" Batı'dan gelen her öneri ve tavsiye de, baştan kötü niyetli sayıldı. Her öneri ve hele her eleştiri kuşku ile karşılandı ve reddedildi.

Şu anda AB ile Yunan devleti ve halkı arasında ilginç bir ilişki yaşanıyor. Ortaklar ilişkisi yerine bir savaş söylemi ve psikolojisi egemen. Başbakan ve bakanlar AB ile müzakereleri savaş sonrasındaki bir barış antlaşması havasında yürütüyorlar. Önerilere "dayatma", uzlaşmalara "ödün" deniliyor. Yapılması gereken yapısal dönüşümler "boyun eğdiğimiz talepler" gözüyle görülüyor. Her öneri aşağılanma sayılıyor. "Düşmana karşı güçlerimizi yeniden organize etmek için zaman kazanmalıyız" diyen bakanlar kimseyi şaşırtmıyor. Batı için "terörist", "soykırım yapan güçler", "darbe yaptılar" diyor bu yetkililer. Bütün AB'de geçerli olan uygulamaların Yunanistan'da da geçerli olması istendiğinde bu "bizi sömürgeleri sayıyorlar, aşağılıyorlar" diyebiliyorlar.

Doğal olarak bu önyargılar en başta Yunanistan'a zarar veriyor. Ülke, ortaklarını düşmana dönüştürmüş oluyor; ve yalnızlaşıyor. En kötüsü, kendi yararına olan dönüşümleri, "düşmanın istediğidir" mantığı ile reddediyor. Oksidentalizm, kendi küpüne zarar veren keskin sirke gibidir. Tabii, bu sirke, ulusal onur, egemenlik, haysiyet gibi demagoji ile de içiliyor. Yunanistan krizi kimlik krizidir derken bunlar ve milliyetçi, ırkçı ve ötekileştirici söylem vardı aklımda. Ancak bu durumu görmek ve sonra da aşmak için, en başta toplumların kendilerini "anlamaları" gerekir. Bu ise bugüne kadar beslendikleri ulusal yalanları sorgulamalarından geçer – ki bu hiç de kolay bir iş değildir. Kısacası oksidentalizm, özellikle kriz günlerinde çok kötü bir rehberdir. Umarım Yunanistan örneği Türkiye için yararlı bir ders olur.